

викладачів та підвищуючи успішність студентів. ШІ стає невід'ємною частиною навчального

процесу, сприяючи його інноваційності та доступності.



Рис. 1. Основні напрями використання ШІ в освіті.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Lazarus A. Soften up: The importance of soft skills for job success. *Physician Executive*. 2013. №39. Р.40–45.
2. Візнюк І., Буглай Н., Куцак Л., Поліщук А., Киливник В. Використання штучного інтелекту в освіті. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2021. С. 14–22.
3. Кадемія М., Візнюк І., Поліщук А., Долинний С. Використання штучного інтелекту у вивченні іноземної мови здобувачами освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2022. С. 153–163.

REFERENCES

1. Lazarus, A. (2013). Soften up: The importance of soft skills for job success. *Physician Executive*. №39. P. 40–45. [in English]
2. Vizniuk, I., Buhlai, N., Kutsak, L., Polishchuk, A., Kylyvnyk, V. (2021). Vykorystannia shtuchnoho intelektu v osviti [Using artificial intelligence in education]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 14–22. [in Ukrainian]
3. Kademiia, M., Vizniuk, I., Polishchuk, A., Dolynnyi, S. (2022). Vykorystannia shtuchnoho intelektu u

vyvchenni inozemnoi movy zdobuvachamy osvity [Using artificial intelligence in foreign language learning by education seekers]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 153–163. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГНАТІЮК Наталія – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Луцького біотехнічного інституту ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая».

Наукові інтереси: викладання англійської мови у вищій школі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

HNATIUK Nataliia – PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Lutsk Biotechnical Institute of Higher Educational Institution "Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University.

Scientific interests: teaching English in higher education.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2025 р.

Стаття прийнята до друку 14.03.2025 р.

УДК 37.013.42«196»(045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-218-115-121

ДУБІНКА Микола –

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7129-3750>
e-mail: m.m.dubinka@cuspu.edu.ua

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОГО ПІЗНАННЯ ТА ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПОЗИЦІЙ ВІТЧИЗНЯНИХ УЧЕНИХ 2-Ї ПОЛ. ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті зацентовано увагу на питаннях соціалізації молоді, що розглядалися провідними вітчизняними науковцями у 2-й пол. ХХ – початку ХХІ століття. Її зміст розкриває позиції вчених щодо окреслення сутнісних характеристик соціалізації у зазначених історичних межах, враховуючи вплив соціокультурних та історичних факторів на процес формування молоді. У загальному розумінні цей процес представлено як засвоєння індивідом певної системи, знань, норм і цінностей, що допомагають йому функціонувати як повноправному члену суспільства; це становлення особистості, поступове засвоєння нею вимог суспільства, набуття соціально значимих характеристик свідомості і поведінки, які регулюють її взаємини із суспільством.

У статті досліджуються основні напрями соціалізації особистості (соціально-філософський, соціально-психологічний, соціально-педагогічний) та погляди вчених того часу на механізми взаємодії особистості з суспільством, поєднання індивідуального та соціального. Автор зазначає, що сутнісно-змістовна сторона соціалізації спрямована на представлення специфіки соціального розвитку індивіда співвідносно до його ролі в соціумі, рівня активності (широти взаємодії) та в залежності від умов суспільного життя. Розглядаються питання становлення особистого «Я» під впливом виховання, освіти та соціального середовища.

На основі аналізу доробку науковців в досліджуваній період, автор робить узагальнення, що становлення особистості у процесі соціалізації – складний процес, що охоплює такі взаємозалежні рівні: світоглядний, біологічний, психологічний, педагогічний, соціальний. Їх трактування з позицій домінантності слугує основою для обґрунтування різних соціальних теорій, підходів, напрямів. Між тим, у реальних умовах життя постійно відбувається розвиток як самої соціальної ситуації, так і шляхів виходження в неї особистості, що завжди розширює уявлення про можливе.

Автором зазначено, що вирішення цієї проблеми потребує вивчення і використання історико-педагогічного досвіду соціалізації молоді як у вітчизняній науці та практиці, так і її представлення у закордонних дослідженнях.

Ключові слова: молодь, соціалізація, самовизначення, свідомість, соціальна роль, соціальне становлення, діяльність, суспільне життя, соціально зріла особистість.

DUBINKA Mykola –

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor Department of Pedagogy and Special of Education Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7129-3750>
e-mail: m.m.dubinka@cuspu.edu.ua

THE PROBLEM OF YOUTH SOCIALIZATION AS A COMPONENT OF PEDAGOGICAL KNOWLEDGE AND PRACTICAL ACTIVITY FROM THE POSITION OF DOMESTIC SCIENTISTS OF THE 2ND HALF OF THE 20TH – BEGINNING OF THE 21ST CENTURY

The article focuses on the issues of youth socialization, which were considered by leading domestic scientists in the 2nd half of the 20th – early 21st centuries. Its content reveals the positions of scientists on the delineation of the essential characteristics of socialization within the specified historical framework, taking into account the influence of socio-cultural and historical factors on the process of youth formation. In a general sense, this process is presented as the assimilation by an individual of a certain system, knowledge, norms and values that help him function as a full member of society; this is the formation of a personality, its gradual assimilation of the requirements of society, the acquisition of socially significant characteristics of consciousness and behavior that regulate its relations with society.

The article examines the main directions of personality socialization (socio-philosophical, socio-psychological, socio-pedagogical) and the views of scientists of that time on the mechanisms of interaction of the individual with society, the combination of the individual and the social. The author notes that the essential and substantive side of socialization is aimed at presenting the specifics of the social development of an individual in relation to his role in society, the level of activity (breadth of interaction) and depending on the conditions of social life. The issues of the formation of the personal «I» under the influence of upbringing, education and the social environment are considered.

Based on the analysis of the work of scientists in the period under study, the author generalizes that the formation of a personality in the process of socialization is a complex process that encompasses the following interdependent levels: ideological, biological, psychological, pedagogical, social. Their interpretation from the position of dominance serves as the basis for substantiating various social theories, approaches, and directions. Meanwhile, in real life conditions, both the social situation itself and the ways in which the personality enters it are constantly developing, which always expands the idea of what is possible.

The author emphasizes that solving this problem requires studying and using the historical and pedagogical experience of youth socialization both in domestic science and practice, and its presentation in foreign studies.

Key words: youth, socialization, self-determination, consciousness, social role, social formation, activity, social life, socially mature personality.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Прагнення до побудови відкритого суспільства, гуманізації та демократизації всіх сфер суспільного життя та діяльності, з усією гостротою виявили «нагальність та необхідність надолуження відставання у вивченні та розв'язанні соціальних проблем вітчизняної науки та практики» [3, с. 13]. Варто зазначити, що за сучасних умов в освіті «центр тяжіння» зміщується на процеси «само» особистості, розвиток її здатності самостійно вибудовувати діяльність та сукупність відносини, спроможність до адаптації в соціумі, формуючи здатність до самовизначення та

подальшої самореалізації. При цьому, «суспільні інституції, серед яких сьогодні освітня посідає одне з чільних місць, прагнуть наблизити становлення соціально зрілої особистості до ідеалу через формування її соціального характеру» – наголошує Н. Лавриченко [3, с. 109].

Не випадково, як у зарубіжній, так і вітчизняній педагогічній практиці дедалі актуальнішою стає проблематика соціалізації як важливої мети і складової педагогічного процесу: пізнання та практичної діяльності. Унаслідок швидкої соціальної еволюції та прискорення динаміки суспільного життя, питання соціалізації

молоді виокремлюються у самостійний науково-педагогічний напрямок як на теренах вітчизняної науки, так і за кордоном. Тому дослідження ціннісно-значеннєвих аспектів соціалізації вимагає насамперед чіткого розуміння суспільної сутності цього явища як логічного підґрунтя визначення його змістовної сторони. форм прояву з позицій провідних вітчизняних учених на рубежі XX – XXI століття.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретична концепція технології соціального будувється на досягненнях педагогічних концепцій організації суб'єктної активності особистості в процесі виховання, навчання і соціалізації: В. Абраменкова, Т. Алексєєнко, Н. Голованова, А. Капська, О. Карпенко, М. Мельникова, Л. Міщик, В. Москаленко, А. Мудрик, Н. Савченко, Г. Селевко, Л. Сорокіна, А. Маслоу, Е. Фромм.

Дослідженням соціалізації як складного процесу адаптації особистості до соціального життя, дієвим результатом чого є окреслення та можлива зміна власного соціального статусу та соціальної ролі, що сприяє формуванню духовного світу молоді людини та є важливим чинником розвитку її індивідуальності, займалися В. Бочарова, Т. Василькова, Ю. Василькова, М. Галагузова, М. Євтух, В. Іванов, В. Кавецький, О. Караман, І. Кон, С. Литвиненко, В. Москаленко, Л. Пінчук, А. Рижанова, С. Харченко, Л. Штефан, Я. Щепанський та ін.

Різні аспекти оновлення змісту освіти, створення необхідних умов для соціалізації особистості в соціокультурних умовах суспільства у своїх наукових дослідженнях розглядали О. Барішева, В. Болгаріна, І. Зверєва, О. Капустіна, Л. Коваль, Н. Лавриченко, В. Оржеховська, Т. Осипова, Д. Паригін, А. Півнів, Р. Пріма, М. Рожков, О. Савченко, В. Скрипка, І. Фельдштейн, О. Якуба.

Метою статті є розкриття сутнісних характеристик проблеми соціалізації молоді в доробках вітчизняних та зарубіжних учених 2-ї пол. XX – початку XXI століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молодь характеризується з позицій індивідуальних, неповторних рис, яка прагне самостійно реалізувати свою заданість, **соціалізуватись**. Категорія соціалізації, як стверджує Н. Лавриченко, дозволяє в повній мірі виокремлювати, фіксувати, описувати та аналізувати коло питань, які знаходяться на перетині всієї системи соціальних і суто педагогічних відносин суспільства [3, с. 15].

Соціалізація трактується як «процес засвоєння індивідом певної системи, знань, норм і цінностей, що допомагають йому функціонувати як повноправному члену суспільства» [8, с. 350]. Вона спрямована на подальший розвиток індивідом соціально-культурного досвіду та розглядається як процес включення у систему суспільних відношень і формування у нього соціальних якостей, що здійснюється через виховання і вплив зовнішнього середовища. Соціалізація не обмежується тільки засвоєнням соціального досвіду, більш цінним є його

інтеріоризація через особистісні установки та формування на основі цього ціннісних орієнтацій.

Технологічна сторона процесу **соціалізації** має враховувати такі особливості дій особистості, що проходить етап становлення: адаптацію до соціуму (приспосовування себе до навколишніх впливів, умов, обставин, що базується на механізмі саморегуляції людини) і самовизначення в соціумі (активну позицію, що припускає оцінку того, що відбувається навколо) [1, с. 67]. Цей процес активізується в умовах розвитку соціального самовизначення, яке трактується як «усвідомлення людиною своєї соціальної сутності, свого місця в суспільстві» [7, с. 492].

Соціальне самовизначення і пошук власного «Я» нерозривно пов'язані з формуванням світогляду, який включає в себе соціальну орієнтацію особистості: усвідомлення себе частиною соціальної спільноти, вибір майбутнього соціального стану і шляхів його досягнення [2]. При цьому наголошуємо на таких характеристиках соціального самовизначення: 1) самостійний, усвідомлений вибір дитиною себе як суб'єкта діяльності і спілкування, де результатом є досягнення достатнього рівня соціалізованості; 2) припускає визначення себе по відношенню до етичних цінностей суспільства; 3) можливо здійснити тільки на основі знання своєї «самості» (втільнення цілісності, гармонії, єдності власного «Я»), коли учні усвідомлювали б, як їх бачать оточуючі (однокурсники, батьки, вчителі); 4) воно є відкриттям власного «Я» на соціальному, особистісному і екзистенціальному рівні, «відчуття себе автором, творцем власної біографії»; 5) його педагогічна організація будувється на механізмі виявлення і реалізації потреб самоздійснення особистості: в безпеці, в соціальних зв'язках, в самоповазі, в самоактуалізації, а крім того, пізнавальній потребі, потребі в самовираженні та самоствердженні; 6) будувється як процес «соціальної автономізації» в рамках соціальної спільноти [1, с. 74–75].

При цьому «соціальне», зазвичай, визначають як сукупність тих чи інших властивостей та особливостей суспільних відносин відповідного суспільства, інтегрована у спільний діяльності (взаємодії) ... у конкретних умовах місця і часу, що виявляється в їхніх стосунках один з одним, до свого становища в суспільстві, до явищ і процесів у суспільному житті [8, с. 354]. Дефініція соціального характеризується як загальна властивість, що притаманна різним групам індивідів, є результатом інтеграції тих чи інших властивостей суспільних відносин. Характер і зміст стосунків між індивідами залежать від місця, котре вони займають, і ролі, яку виконують у різних суспільних структурах. Не випадково результатом спільної діяльності різних індивідів і є соціальне [2, с. 15].

Не випадково, соціалізація є універсальним процесом, що тісно пов'язаний зі становленням як власне особистості, так і суспільства в цілому. Адже, як «кожна особистість, щоб усвідомити себе, має шукати своє відображення в іншому «Я», так і кожна культура, кожне суспільство набуває здатності усвідомлювати себе, у співвідносності до

притаманних йому явищ та процесів; зважати на недоліки та переваги, міру свого розвитку або недосконалості лише в порівнянні з іншою культурою, іншим суспільством» – зазначає Н. Лавриченко [3, с. 17].

Сучасна наука володіє значною кількістю концепцій соціалізації особистості, які були запропоновані різними галузями знань – і це не дивно, адже саме поняття настільки містке, що його сутність і зміст виходять за рамки однієї науки. У гуманітарні науки термін «соціалізація» прийшов із політекономії, де його першочерговим значенням було «осуспільнення» стосовно землі і засобів виробництва. Автором терміну «соціалізація» відносно людини вважають американського соціолога Ф. Гіддінгса, який у 1887 році у книзі «Теорія соціалізації» використав його у значенні, близькому до сучасного, і тлумачив «як розвиток соціальної природи чи характеру індивіда, як підготовку до соціального життя» [5].

Варто зазначити, що соціалізація як самостійна галузь дослідження виокремилась у кінці 60-х років XX століття. Саме з цього періоду у наукову літературу тих часів почали проникати елементи західних концепцій соціалізації, які слугували поштовхом до об'єктивного аналізу проблеми соціалізації особистості у філософії, соціології, соціальній психології, педагогіці. До цього долучалися відомі вчені Б. Ананьєв, Г. Андреева, П. Лебедев, Б. Паригін та ін. Особливий внесок вони зробили у міждисциплінарне дослідження людського «Я» і встановлення залежності змісту соціалізації від мінливих умов життєдіяльності.

Наприкінці 80-х – початку 90-х років XX століття поняття «соціалізація» і пов'язана з ним проблематика набули особливої актуальності й висвітлені в роботах І. Кона, А. Мудрика, А. Міщенко, Е. Шиянова, В. Смирнова та ін.

Новий розвиток ідеї соціалізації молоді отримали на початку XXI століття в працях дослідників Н. Голованової, М. Гуліної, І. Зверєвої, А. Капської, В. Крисько, І. Липського, М. Лукашевича, Г. Лактіонової, С. Пальчевського, М. Плоткіна та ін. В основі їх наукових розробок – об'єктивне вивчення різновекторних впливів соціуму на особистість, що піддаються врахуванню, і дослідження активності індивідів різного віку та різної статі у процесі соціалізації.

Сутність соціалізації дозволяє виокремити в ній філософський, соціологічний, психологічний і педагогічний аспекти. Однак, найповнішу його характеристику забезпечує тільки міждисциплінарний підхід на основі дотримання методологічної цілісності, яка визначається методологічними принципами та інтегрованою природою її проходження і детермінації [4].

Педагогічна концепція соціалізації як «логічне розгортання внутрішнього педагогічного змісту цієї категорії має відображати об'єктивні закономірності структури, буття та розвитку цього явища у конкретній системі його соціально-педагогічних відносин» [3, с. 17]. Через це така дефініція стає методологічним підґрунтям визначення соціалізації як предметного поля

порівняльно-педагогічних досліджень, забезпечуючи передусім системне усвідомлення відповідних пізнавальних потреб та смислової орієнтацію в їх сукупності. Саме тому є нагальна потреба у вивченні цінних напрацювань вітчизняних учених 2-ї пол. XX – початку XXI століття проблеми соціалізації молоді. Адже її теоретичне осмислення як складової педагогічного процесу, вивчення форм, методів, засобів практичної реалізації як педагогічної мети поступово стали привертати увагу науковців. В Україні, зокрема, ця проблематика представлена в галузі наукових досліджень *соціально-філософського, соціально-психологічного та соціально-педагогічного напрямів*.

Так, серед представників *соціально-філософського напрямку* (С. Батенін, О. Іванов, В. Москаленко, Б. Паригін, С. Пеньков, А. Харчев та ін.) зацентровано увагу на позиції Б. Паригіна, що визначає процес соціалізації як досить багатогранний, як процес «олюднення людини, що включає як біологічні передумови, так і безпосередньо власне входження індивіда в соціальне середовище і передбачає: соціальне пізнання, соціальне спілкування, оволодіння навичками практичної діяльності, включаючи як світ речей, так і всю сукупність соціальних функцій, ролей, норм, прав та обов'язків, активну перебудову оточуючого (як природного, так і соціального) світу, зміну та якісне перетворення самої людини, її всебічний та гармонійний розвиток» [6, с. 62].

Інший дослідник А. Харчев, характеризуючи особистість з позицій соціуму, як носія найбільш суттєвих рис епохи, класу, нації, групи, вказує на соціальному (з позиції суспільства) та індивідуальному (своєрідність, неповторність) аспектах. Науковець наголошує, що для здійснення соціалізації необхідно «виявити у хаосі стихійних впливів такі, які найбільш сприятливі для формування необхідного даному суспільству типу особистості, посилити, за допомогою системи засобів виховання, педагогічну ефективність цих впливів, нейтралізувати, наскільки це можливо, фактори, що заважають досягненню поставлених вихователями цілей» [6, с. 62].

На думку В. Москаленка, поняття «формування особистості» відображає процес становлення й розвитку особистості з позицій створення, набуття завершеності та зрілості її особистісних рис, у той час як поняття «соціалізація» фіксує не тільки процес становлення, але й розвиток зрілих форм соціальності індивіда, їхню модифікацію у ході включення особистості до системи нових зв'язків та залежностей [4, с. 17].

Соціально-психологічний напрям представлений рядом таких науковців як: Г. Андреева, Н. Андреевкова, Л. Буєва, Я. Коломінський, І. Кон, О. Леонтьєв, Б. Ломов, В. Олышанський, Л. Смелков та ін.

Так, І. Кон досліджуючи соціалізацію з соціально-психологічних позицій, зазначає, що соціальність індивіда полягає у самій його природі; що люди володіють особливою ієрархією

вроджених людських потреб, а тому соціальна поведінка повністю детермінована і кожна особистість сама себе творить, сама є архітектором власного життєвого досвіду, а не твориться оточенням; що дії людини першочергово мотивовані цінністю власного «Я». Цінним у цьому контексті є виокремлення автором механізмів соціалізації, до яких науковець відносить родину, спеціальні заклади суспільного виховання – ясла, дитячі садки, школи, формальні і неформальні вікові групи та організації.

Ми акцентуємо увагу на позиції Л. Бусевої, яка категорію «соціалізації» окреслює як процес соціального становлення людського індивіду, формування його соціальної сутності.

Цю ідею розвиває Н. Андрєєнкова, характеризуючи соціалізацію індивіда як активний процес набуття ним повноцінної життєвої компетенції, готовності виконувати різноманітні соціальні ролі, утворюючи й зберігаючи самоцінність і самототожність індивідуального «Я». Дослідниця стверджує що цей процес продовжується не все життя, а лише окреслений період (становлення індивіда як особистості), за який молода людина інтерналізує необхідний для життєдіяльності комплекс норм, ролей, що є основою формування стійкої системи соціальних орієнтацій, установок тощо [1].

Не менш значущою є позиція В. Ольшанського, згідно якої соціалізація – «процес, у ході якого людське єство (людська природа) з певними біологічними задатками набуває якостей, необхідних йому для життєдіяльності» [9, с. 66]. При цьому варто зазначити, що у порівнянні з категоріями «розвиток» і «виховання», соціалізація охоплює процес і результати взаємодії індивіда з усією сукупністю соціальних явищ та процесів.

У контексті виявлення зв'язку соціалізації з вихованням важливе значення мали висунуті А. Леонтьєвим положення про єдність діяльності, суспільних відносин та свідомості. Він показав, що діяльність людини органічно включена в систему суспільних відносин: «У яких би ... умовах і формах не здійснювалась діяльність людини, якої б структури вона не набувала, її не можна розглядати як вилучену із суспільних відносин, з життя суспільства. При всій своїй своєрідності діяльність людського індивіда є сукупністю, що включена до системи суспільних відносин. Поза цими відносинами людська діяльність взагалі не існує». Цю думку підтримує і розвиває Л. Смелков, характеризуючи соціалізацію як «процес становлення, формування та розвитку особистості у результаті послідовного включення її в систему суспільних відносин, заміщення позицій та виконання ролей, засвоєння соціальних цінностей та соціального досвіду в напрямку пізнавальної, творчої й комунікативної діяльності з метою задоволення індивідуальних, колективних та суспільних потреб» [6, с. 62].

Ми також урахуємо результати дослідження Б. Ломова, який визначав соціалізацію як взаємообумовленість таких процесів: 1) коли особистість усе більше включається в систему

суспільних відносин, її зв'язки з людьми й різними галузями життя суспільства розширюються й поглиблюються, і тільки завдяки цьому вона набуває життєвого досвіду, інтеріоризуючи його, робить своїм надбанням; 2) коли особистість, залучаючись до різноманітних галузей життя суспільства, набуває все більшої самостійності, відносної автономності, тобто розвиток у суспільстві містить процес індивідуалізації [9, с. 13].

Як певне узагальнення окреслених позицій щодо процесу соціалізації є твердження В. Войтка, який окреслений процес визначає «як оптимальне входження індивіда в соціальне оточення, знаходження свого місця у цьому оточенні на різних вікових етапах, максимальне поєднання потреб та інтересів суспільства й кожного його члена» [6, с. 62–63]. Як зазначає Н. Савченко, використовуючи філософську концепцію В. Войтка, соціалізація має дві основні лінії: перша – соціалізація свідомості – процес засвоєння індивідом соціальних норм, цінностей (культури), символів та перетворення соціального досвіду в установки, потреби та ціннісні орієнтації; друга лінія – соціалізація діяльності – процес засвоєння індивідом існуючих у суспільстві форм та зразків діяльності (трудової та суспільної), активна участь його у різних сферах діяльності суспільства згідно з особистісними потенціями, нахилами та здібностями, активна творчість індивідом нових форм діяльності суспільства. При цьому зазначаючи, що організовуючи діяльність варто зважати на рівень активності включення індивіда в реальний трудовий процес, в практику професійного та позапрофесійного спілкування з іншими людьми. Саме у практичній діяльності найкраще перевіряється сумісність чи несумісність людей, їхня ідентифікація та інші психологічні механізми соціалізації.

Соціально-педагогічний напрям представлений роботами Б. Бім-Бада, Б. Вульфова, О. Газмана, В. Єрмакова, Н. Лавриченко, А. Мудрика, М. Плоткіна, І. Сохань та інших.

Багатогранність соціалізації як предмета педагогічного пізнання зумовлена глибиною її «об'єктивного змісту і багатством її причинно-наслідкових зв'язків як у суспільному житті загалом, так і в його педагогічній підсистемі», – стверджує Н. Лавриченко [3, с. 18]. Науковиця категорію соціалізації тлумачить як «процес оволодіння набором програм діяльності та поведінки», що є визначальними для системи суспільних відносин, а також як «процес інтеріоризації індивідом знань, цінностей та норм», що є відображенням культурно-педагогічних надбань народу [3, с. 108]. З метою окреслення структурної побудови, визначення змістовної сторони соціалізації, визначення етапів та напрямків, важливим є чіткість формулювання цільової спрямованості, розв'язання педагогічних завдань та підбір способів їх розв'язання. Саме завдяки цьому поняття соціалізації «утворює категоріальні рамки наукового аналізу педагогічних явищ як з позиції їх співвіднесення з цілісністю соціальної системи, так і в

безпосередній їх даності «тут» і «тепер» у конкретній системі педагогічних відносин» [3, с. 18].

А. Мудрик, як мету соціалізації учнівської молоді вбачає у формуванні готовності юної особистості бути учасником відповідної сфери суспільного життя: це реальне входження в процес, демонстрування активної позиції, інкорпорація до певної сфери суспільних відносин, високий рівень прояву свідомості у поєднанні з діяльністю. Важливою передумовою такої готовності до діяльності та власне реальних дій (участі) у мінливих відносинах життєдіяльності є формування відповідної системи психофізичних та соціальних якостей конкретної особистості, оволодіння необхідним теоретичним базисом, а також знання соціальних алгоритмів, процедур, правил відповідної соціальної діяльності та поведінки. Результатом чого є досягнення необхідного рівня компетентності та відповідальності, формування потребо-мотиваційної сфери, розвиток інтересів у певній галузі суспільного життя.

В. Єрмаков, говорячи про об'єктивність соціального становлення з педагогічних позицій, вказує на таку специфічну рису: процес соціалізації відбувається як суб'єктивна діяльність і співдіяльність суб'єктів та інституцій суспільного життя. Рушійною силою такої інтеграції є відповідна соціальна потреба, що має системний характер і реалізується як сукупність індивідуальних та інституційних запитів та вимог. Це, у свою чергу, є передумовою формування мотивів, інтересів, цільової спрямованості, ціннісних орієнтирів, ідеалів та інших чинників соціально-педагогічної діяльності, внаслідок якої й відбувається соціалізація молоді.

Суспільні інституції, серед яких, як зазначає Н. Лавриченко, «освітня посідає одне з чільних місць», прагнуть наблизити становлення соціально зрілої особистості до ідеалу через формування її соціального характеру [3, с. 109]. Саме він інтегрує загальні риси (показники) особистості, властиві більшості членів певної соціальної групи та складають цілісну модель соціального суб'єкта. Інтегрована множина цих моделей є «функціональним ідеалом сучасної соціально зрілої особистості, що виконує функції педагогічної мети у процесі соціалізації молоді.

Вітчизняні науковці (В. Доній, І. Єрмаков, Н. Лавриченко, Г. Несен, Л. Сохань) запропонували системний перелік показників, сукупність яких визначає соціально-педагогічну характеристику індивідуальності. Соціалізація особистості припускає, що об'єктом дослідження є не одна чи декілька, а весь комплекс суспільно значимих якостей людини в їхній єдності і взаємодії. Вони охоплюють усю сукупність рис свідомості і поведінки. Таким показниками було визначено: 1) рівень практичного мислення; 2) цілеспрямованість – вміння ставити собі цілі й досягати їх; 3) вміння, навички приймати самостійні рішення; 4) рівень розвитку навичок соціального спілкування, взаємодії, співробітництва; 5) оптимальність поведінки і

регулювання дій (в праці, в пізнанні, у спілкуванні); 6) вміння аналізувати типові соціальні ситуації і виробляти оптимальні програми поведінки в них; 7) провідні різновиди діяльності їх якості, доцільність; 8) провідний тип діяльності (репродуктивний, творчий); 9) досвід поведінки в конфліктних ситуаціях; 10) рівень і диференційованість особистих ціннісних орієнтацій; 11) рівень особистого самовизначення і самореалізації, самостійності та довіри до себе; 12) здатність до соціальної творчості – зацікавленість у зміні умов праці, готовність до зміни самого себе; 13) обсяг і рівень розвитку міжособистісних стосунків вихованців; 14) життєвий план – самопрогноз змісту та напрямку соціально-професійної адаптації та інтеграції; 15) конкурентоспроможність; 16) рівень розвитку конструктивної технології соціальної поведінки; 17) практичні, трудові якості; 18) сумлінність; 19) відповідальність у ставленні до навчання та інших різновидів праці; 20) прагнення до постійного підвищення освітньої та професійної кваліфікації; 21) позитивне сприйняття всього нового; 22) бажання та вміння вносити свою ініціативу і підприємливість у спільну трудову діяльність; 23) прагнення до самостійного самовизначення та самореалізації в праці; 24) своєчасність виконання трудових завдань, продуктивність праці; 25) точність, ретельність, акуратність трудової діяльності; 26) рівень оволодіння різновидами домашньої та обслуговуючої праці; 27) адекватна самооцінка результатів навчальної та трудової діяльності; 28) адекватність професійних намірів об'єктивним здібностям і можливостям [3, с. 97–98; 5].

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, соціалізація в загальному розумінні характеризується: як процес засвоєння індивідом певної системи, знань, норм і цінностей, що допомагають йому функціонувати як повноправному члену суспільства; як процес становлення особистості, поступове засвоєння нею вимог суспільства, набуття соціально значимих характеристик свідомості і поведінки, які регулюють її взаємини з суспільством.

Акцентуючи увагу на характеристиці основних напрямів соціалізації особистості: соціально-філософському, соціально-психологічному та соціально-педагогічному, зазначаємо, що їх сутнісно-змістовна сторона спрямована на представлення специфіки соціального розвитку індивіда співвідносно до його ролі в соціумі, рівня активності (широти взаємодії) та в залежності від умов суспільного життя. Власне становлення особистості у процесі соціалізації – складний процес, який включає в себе ряд взаємозалежних рівнів: світоглядного, біологічного, психологічного, педагогічного, соціального. Їх трактування з позиції домінантності слугує основою для обґрунтування різних соціальних теорій, підходів, напрямів. Між тим, у реальних умовах життя постійно відбувається розвиток як самої соціальної ситуації, так і шляхів входження в неї особистості, що завжди розширює уявлення про можливе. Перспективами подальших розвідок напряму є

дослідження теорій соціалізації особистості з позицій зарубіжних вчених у межах окресленого періоду.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко Т.Ф. Соціалізація особистості: можливості й ризики (соціально-педагогічний аспект): наук.-метод. посібник. К.: Педагогічна думка, 2007. 152 с.
2. Дубінка Микола. Соціальне самовизначення старшокласників: пошук підходів до розуміння. *Рідна школа*. 2017. № 3-4 (березень-квітень). С. 15-19.
3. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. К.: ВіРА ІНСАЙТ, 2000. 444 с.
4. Москаленко В. В. Соціалізація особистості: монографія. К.: Фенікс, 2013. 540 с.
5. Психологія і педагогіка життєтворчості / В. Д. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков. К.: ВІПОЛ, 1996. 791 с.
6. Савченко Н. С. Соціалізація особистості як наукова проблема у 60-70-ті рр. ХХ століття *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2025. Випуск 217. С. 60-65. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-217-60-65>
7. Соціологія: короткий енциклопедичний словник. Під заг. ред. В. І. Воловича. К.: Укр. центр духовної культури, 1998. 736 с.
8. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В. В. Радула, вид. 2-е. Харків: Мачулін, 2015. 444 с.
9. Харченко С. Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика: [монографія]. Луганськ: Альма-матер, 2006. 320 с.

REFERENCES

1. Alyeksyeenko, T. F. (2007). Sotsializatsiya osobystosti: mozhlyvosti y ryzyky (sotsial'no-pedahohichnyy aspekt). [Socialization of the individual: possibilities and risks (social and pedagogical aspect)]: nauk.-metod. posibnyk. K.: Pedahohichna dumka. 152 s. [in Ukrainian]
2. Dubinka Mykola. (2017). Sotsial'ne samovyznachennya starshoklasnykiv: poshuk pidkhodiv do rozuminnya. [Social self-determination of high school students: searching for approaches to understanding]. *Ridna shkola*. № 3-4(berezen'-kviten'). S. 15-19. [in Ukrainian]
3. Lavrychenko, N. M. (2000). Pedahohika sotsializatsiyi: yevropeys'ki abrysy. [Pedagogy of socialization: European outlines]. K.: ViRA INSAYT. 444 s. [in Ukrainian]

4. Moskalenko, V. V. (2013). Sotsyalizatsiya lichnosti. [Socialization of personality]. K.: Feniks. 540 s. [in Ukrainian]
5. Psykholohiya i pedahohika zhyttyetvorchosti (1996). [Psychology and pedagogy of life creation]. / V. D. Doniy, H. M. Nesen, L. V. Sokhan', I. H. Yermakov. K.: VIPOL. 791 s. [in Ukrainian]
6. Savchenko, N. S. (2025). Sotsializatsiya osobystosti yak naukova problema u 60-70-ti rr. [Socialization of the personality as a scientific problem in the 60s-70s of the 20th century]. *KHKH stolittya Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky. Kropyvnyts'kyu: Tsentral'noukrayins'ky derzhavnyy universytet imeni Volodymyra Vynnychenka*, 2025. Vypusk 217. S. 60-65. [in Ukrainian]
7. Sotsiolohiya: korotkyy entsyklopedychnyy slovnyk. (1998). [Sociology: a short encyclopedic dictionary]. Pid zah. red. V. I. Volovycha. K.: Ukr. tsentr dukhovnoyi kul'tury. 736 s. [in Ukrainian]
8. Sotsioloho-pedahohichnyy slovnyk. (2015). [Sociological and pedagogical dictionary] / Za red. V. V. Radula. Kharkiv: Machulin. 444 s. [in Ukrainian]
9. Kharchenko, S. Ya. (2006). Sotsializatsiya ditei ta molodi v protsesi sotsialno-pedahohichnoi diialnosti: teoriia i praktyka: [monohrafiia]. [Socialization of children and youth in the process of socio-pedagogical activity: theory and practice: [monograph]]. Luhansk: Alma-mater. 320 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ДУБІНКА Микола – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблема професійного самовизначення особистості в історичному вимірі; вивчення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського, теорія і практика позашкільної освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

DUBINKA Mykola – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor Department of Pedagogy and Special of Education Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: the problem of professional self-determination of personality in the historical dimension; study of the pedagogical heritage of V. O. Sukhomlynskyi, theory and practice of extracurricular education.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2025 р.
Стаття прийнята до друку 03.03.2025 р.

УДК 37.091:327.51

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-218-121-127

ЗВЄКОВА Вікторія –

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6044-8814>
e-mail: vikazvekova19@gmail.com

РОЛЬ МУЗИКИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ КИТАЮ В КОНТЕКСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У сучасному світі музика є важливим засобом формування національної ідентичності та патріотичного виховання, особливо серед дітей молодшого шкільного віку. Вона не лише розвиває естетичний смак і музичні здібності, а й сприяє усвідомленню культурної спадщини, традицій та цінностей свого народу. У Китаї, де питання національної свідомості та патріотизму займають чільне місце в системі освіти, музика відіграє ключову роль у вихованні молодого покоління. У статті досліджується роль музики у формуванні національної ідентичності молодших школярів Китаю в контексті патріотичного виховання. Автором